

בכר דזר וזר



ליל הסדר בעת מלחמה
נקודות למחשבה, לדיון ולהפעלה
והכנה רוחנית לחג

ניסן תשפ"ו, מבצע שאגת הארי



ארגון רבני צהר
היהדות של כולנו

הביאה לסדר

רגע לפני - עבורך עורך הסדר,

צרפנו לסיפור ה"מגיד" שש הארות לסדר. בכל קטע השתדלנו להציע הבנה מחודשת במילות ההגדה מתוך הקשבה לאירועי הזמן המיוחד שאנו חיים בו, ובסופו נוספו מספר שאלות והפעלות לדיון משותף.



"בְּכָל דּוֹר וָדוֹר חַיֵּב אָדָם לְרַאות אֶת עַצְמוֹ כְּאִלוֹ הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם, שְׁנַאֲמַר: זֶה הִגְדַּת לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: בְּעִבּוֹר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּיַצֵּאתִי מִמִּצְרַיִם" (משנה, פסחים י, ה).

חכמים לא הסתפקו במצוות לימוד או סיפור יציאת מצרים לדור הבא. החוויה האישית חייבת להיות נוכחת בשולחן הסדר. הסיפור איננו בלשון עבר אלא בנוכחות מלאה בכל דור ודור - "עֲשֵׂה ה' לִי!"

לפני כחודש רעמו מעל ראשינו מטוסי חיל האוויר בדרכם למשימת קודש וגבורה - פגיעה בשלטון רשע שכל כולו שנאת ישראל ורודנות. באותה שעה ממש התכנסנו בבתי הכנסת לקיים מצווה מיוחדת: קריאת פרשת זכור. ברגע מושגח ומופלא שכולו הווה ישראלי, הקריאה בפסוקי המקרא ומלחמת מדינת ישראל התאחדו.

הלילה הזה אנו ניגשים לקרוא בהגדה של פסח את הסיפור שלנו - סיפור שמכיל טוב ומוטב, גנות ושבח. סיפור על גלות קשה ועל בוקר אחד נורא, על עם שלם שבוי בשיעבוד ועל חטופות וחטופים, על ניסים ומופתים ועל מעל מאה אחוזי גיוס, על מלחמת "חרבות ברזל", על עשרת המכות ועל מבצע הביפרים, על יציאת מצרים ועל שלל המבצעים, על השבת יתר אחינו כל בית ישראל, על ניצחונות ועל שינוי פני המזרח התיכון. סיפור אחד לנו, והלילה הזה אנו מבקשים לספר אותו לנו ולילדינו.

בחודש האחרון, כמו בשנתיים וחצי שחלפו מאז שמחת תורה תשפ"ד, זכינו גם אנחנו - רבני, עובדי ומתנדבי צהר - להשתתף במערכה ההיסטורית על הגנת העם והארץ. עשרות מאיתנו עשו זאת על מדים, כחיילי צה"ל במילואים, בחזית ובעורף, בזמן שמאות אחרים המשיכו בשגרת העשייה של הארגון - עשייה שנטענה השנה, כבכל דור ודור, באחריות ובמשמעות חדשה: חיזוק רוח העם במצב החירום המתמשך, פסיקת הלכה לאור אתגרי המלחמה, עריכת חופות תחת איום טילים, קריאות מגילה במרחבים מוגנים, הדרכת נערים לקראת בר מצווה, ליווי משפחות שאיבדו את יקיריהן בשעתן הקשה, סיוע בהתמודדות של חולים ומבוגרים עם שגרת האזעקות, השגחה במסעדות ובתי אוכל שתחת פיקוח כשרות צהר ועוד ועוד. החיבור שבידיכם הוא נדבך נוסף בעשייה העניפה הזאת, שתכליתה לצקת תוכן ומשמעות ברוח התקופה למעגל השנה והחיים היהודיים הנצחיים.

כתיבת תוכן:
הרב ראובן טבול
כתיבת הפעלות:
צופיה הירשפלד
עריכה:
הרב אוריאל גנזל
הרב צחי להמן
עריכת לשון:
הרב שאול ברוכי
עיצוב:
זליגר שומרון

חג פסח כשר שמח ושקט לכל בית ישראל.
"כִּימִי יֵצֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲרָאנוּ נִפְלְאוֹת"
ארגון רבני צהר





אפשרות לשיח

בין המצר לחלום:
יציאת מצרים הפרטית שלי

במצרים, פרעה לא רק העביד את הגוף, הוא ניסה לכבות בליבנו את היכולת לחלום - לגרום לנו לראות רק את הקיים והקשה. בשנתיים האחרונות, בתוך ה"מצר" של האזעקות, האובדן וחוסר הוודאות, כולנו הרגשנו לפעמים את הקירות סוגרים עלינו.

האם היה רגע אחד בשנה האחרונה שבו הרגשתי שהיאוש כמעט מנצח? ומה היה ה"חלום" הקטן או המחשבה שעזרו לך - ממש כמו ביציאת מצרים - לפסוע צעד אחד קדימה אל החירות? אילו היית יכול להזמין את החלום הזה לשבת לידך כאן בשולחן הסדר, איזה כוח הוא היה נותן לך כדי לצלוח את המחר?

בין "שאגת הארי" לחירות הרוח: החלום הלאומי שלנו

ביציאת מצרים, הניסים הגדולים והמכות שנחתו על האויב היו רק ההתחלה; החירות האמיתית נולדה רק כשהעם העז להפסיק לראות את עצמו כעבד, והתחיל לחלום על "ארץ זבת חלב ודבש" בזמן שהוא עוד צועד בחולות המדבר.

השנה, כשאנחנו מביטים בשמיים ורואים את הישגי "שאגת הארי" ומטוסי חיל האוויר, אך בו זמנית יורדים עם הילדים לממ"ד ומרגישים את חוסר הוודאות - איפה עובר הגבול בין "עוצמה" ל"חירות"? האם הניצחון הצבאי הוא המטרה הסופית, או שהוא רק המגן שמאפשר לנו להמשיך ולחלום על תיקון עולם? בתוך האזעקות והמתח, מהו החזון הלאומי שנותן לך תקווה שאנחנו לא רק "שורדים" את המציאות, אלא באמת בדרך ליציאת מצרים חדשה ושלמה?

פעילות

חלום הוא הגשמה סמויה של
משאלה ומייצג רצון פנימי שלא
קיבל ביטוי.

- אילו חלומות התגשמו בעיניך השנה (זה יכול להיות חלום אישי או חלום לאומי... אולי אפילו זכית לראות חלום של אדם אחר מתגשם)?
- איזה חלום את/ה רואה שעומד להתגשם בקרוב?
- איזה חלום היית מאחל לך, למשפחתך ולעם שלך שיתגשם?

הַשְׁתָּא הָכָא - לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל, הַשְׁתָּא עֲבָדִי - לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּיַי חוֹרִין.



אנו יושבים לשולחן הסדר, הבית מצוּחצח והבגדים חדשים. התכנסנו לחגוג את ליל חירותנו, יום העצמאות ממדבר סיני משתלב בקולות מטוסי חיל האוויר מעל ראשינו היוצאים למשימה נוספת. פותחים בהגדה ולא מבינים: "הַשְׁתָּא הָכָא... הַשְׁתָּא עֲבָדִי" (השנה אנחנו כאן, בגלות... השנה אנחנו עבדים). ריבוננו של עולם, האומנם? עדיין בגלות? עדיין עבדים אנחנו? איננו קוראים כאן הוראה פדגוגית להזדהות כפי שנקרא בהמשך ש"חייב אדם לראות את עצמו כאילו", אלא זהו המוטו העקרוני הפותח את ה"מגיד" כולו. אנו קוראים את עצמנו ולא מבינים.

בעל ההגדה מציע לנו לעלות כאן למסלול ההמראה ולהתחיל לחלום. ביחס לסיפורים והציפיות שנצייר יחד סביב שולחן הסדר השנה, בשנה הבאה נתבונן אחורה ונראה כמה עברנו. הביטו רגע על מציאות חיינו ממש עכשיו. השוו לשנה שעברה ולזו שלפניה. כמה התפללנו שנזכה לחירות שלמה, אנו ואחינו כל בית ישראל? כמה שיעבוד היה בנו, ולכמה חירות בעזרת ה' זכינו?

חשוב להבין: החלומות בעם ישראל מופיעים ופועלים כמרכיב ריאלי בתכנון המציאות, ומייצרים לעולם תנועה קבועה של אי נחת הדוחפת קדימה אל החלום הבא. מצגת על העתיד שלא משולב בה חזיון אוטופי של תיקון עולם או של "בית תפילה לכל העמים" לא תתקבל להצגה בדיקטוריון הנצח של עם ישראל. הווה ישראלי מורכב מחלומות שנולדים ומתגשמים בו זמנית - בזמן שאנו חולמים על בניית עתידנו, אנו גם עסוקים בהגשמת חלק נכבד מחלומותינו שחלמנו בעבר. התנועה מחזורית והיא דוחפת ושואפת: החירות של אתמול היא העבדות היום וממנה נצא מחר לחירות חדשה. במהלך הפיוט "דיינו" בהגדה אנו מבינים, כל שלב איננו עומד בפני עצמו אלא תפקידו לעורר ולהוביל לשלב הבא. החלומות שלנו מניעים את חיינו כלוח כפל גדול ומופלא: "עַל אֶחָת פְּמָה וְכַמָּה טוֹבָה פְּפוּלָה וּמְכַפְּלָת לְמָקוֹם עֲלֵינוּ!"

בשורש שיעבוד מצרים ועצת פרעה טמון ניסיון לעצב תפיסת עולם ללא חלומות, תפיסה נטורליסטית הרואה בקיים המוכח והמדיד את חזות הכול, אפילו את שורשי הנפש והיצירה. באופן זה, הגבולות נהפכת מחיסרון הכרחי לאידיאולוגיה הכופה את עצמה על כל מחשבה או הופעה שיש בה רצון חופשי. שיטת פרמידה של דיכוי ויאוש. וכנגדם - בעלי חלומות אנחנו. זכינו לצאת לחירות ולעולם לא נפסיק לצפות ולהגשים. עד החטוף האחרון, עד שנראה בעינינו "בְּשׁוּב ה' אֶת שִׁיבַת צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחֻלְמִים".



2

מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי
אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וְרַבִּי טַרְפוֹן,
שֶׁהָיוּ מְסַבִּין בְּבֵנֵי בְרַק, וְהָיוּ מְסַפְּרִים
בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כֹּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה, עַד
שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם: רַבּוֹתֵינוּ,
הֲגִיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית.

למדנו ש"כל המרבה לספר ביציאת מצרים הרי זה משבח", ומעשה החכמים בבני ברק מדגיש עד כמה יש לנו לספר ולהאריך "אפילו פלנו חכמים, פלנו נבונים". נשאל לרגע - מדוע בעצם עלינו לספר ולפרט עד כדי כך? ומה בעצם רוצים התלמידים מרבותיהם?

יש השומעים במעשה קצר זה מתח בין הדורות. החכמים מקיימים את סדר הפסח כהלכתו, מסובים ומאריכים בסיפור יציאת מצרים. אך גם הלילה מתארך לעומתם ואיננו מסתיים. סיפורם איננו מביא אור ואיננו מעורר את השחר. בעל ההגדה מדייק - "עד שבאו תלמידיהם", כניסת התלמידים מטלטלת את מעשה הסיפור מגדר דרשה לגדר מעשה - "הגיע זמן קריאת שמע!"

תפקיד הלילה הזה הוא להוביל אל אור היום הקרוב. תפקיד סיפור יציאת מצרים הוא להוביל אותנו לעוד ניסיון ולעוד מימוש של חירות. חובה עלינו להאריך, לחזור ולספר על אותו הבוקר בבארי וברעים, בשדרות ובאופקים. לספר על משפחות שנטבחו ועל יופי פניהם של הקורבנות, לספר על גבורת היחידים שהצילו והוציאו, ועל רוח ישראל שהתנערה כלביאה פצועה. אך דווקא בהתעכבות על כל פרט ופרט בסיפור אנו נדרשים לחפש רמזים - כיצד נמשיך בטוב ובערבות? כיצד לא ניפול וניפגע שוב?

הרב זקס בספרו "לרפא עולם שבור" (עמ' 203) מעניק לנו הבחנה חדה וחשובה בין שתי תכונות שנראות כלפי חוץ דומות מאוד:

"אופטימיות ותקווה אינן זהות. אופטימיות היא האמונה שהעולם משתנה לטובה; תקווה היא האמונה שביחד נוכל לשפר את העולם. אופטימיות היא סגולה פסיבית, התקווה היא אקטיבית. לא צריך אומץ כדי להיות אופטימי, אבל צריך הרבה מאוד אומץ כדי לקוות".

אכן, ניתן להיות אופטימיים אך חלילה עדיין להישאר לכודים בתודעת גלות ופסיביות. ליל הסדר הוא לילה שדורש מאיתנו משהו אחר, זהו לילה שכולו תקווה. התלמידים הבאים לליל הסדר של רבותיהם מבקשים לקרב ולהביא אור חדש שהוא "לא יום ולא לילה". הציר הסיפורי ב"מגיד" - "מתחיל בגנות ומסיים בשבח" - איננו הוראה פדגוגית על סדר מסוים שיש לקרוא בהגדה, אלא קריאה לפעולה - עלינו כולם, הורים וילדים, רבנים ותלמידיהם, לסיים בשבח! לדחוף ולהביא את העולם לייעודו המתוקן והטוב.

אפשרות לשיח

להאריך בסיפור כדי לצמוח

חובה עלינו לספר בפירוט על הגבורה וגם על הכאב של אוקטובר 23, יום שמחת תורה: האם השיתוף בחוויות הקשות של השנתיים האחרונות עוזר לכם להרגיש חופשיים יותר, או שהוא מכביד? איך הופכים את הזיכרון למשהו שנותן כוח להמשיך הלאה ולא למשהו שקושר אותנו לעבר?

תפקיד הדור הצעיר ב"קריאת שמע"

התלמידים הם אלו שמזהים שהלילה נגמר והגיע זמן לפעול. במציאות הישראלית הנוכחית: מהו התפקיד של הדור הצעיר, בני הנוער והחיילים, ב"הערת" המדינה? האם אתם מרגישים שלדור שלכם יש תוכנות שהדור המבוגר יותר אולי מפספס מרוב שהוא "מאריך" בסיפור?

"מתחיל בגנות ומסיים בשבח" - המשמיה הלאומית

אנחנו נמצאים במבצע "שאגת הארי" עם הישגים כבירים, אך גם עם פצעים פתוחים. איך אנחנו כחברה יכולים לוודא שאנחנו לא נשארים רק ב"סיפור הגנות" - האסון, הכאב, המחדל - אלא מצליחים "לסיים בשבח"? מהו ה"שבח" הישראלי שאתם חולמים לראות בשנה הבאה?

פעילות

סוף טוב

ספרו על אתגר שפגש אתכם, ומה הדבר הטוב שלמדתם ממנו?





3

פְּנֵד אַרְבַּעַה בְּנִים דְּפָרָה תּוֹרָה:
אֶחָד חָכֵם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד
שָׂאִינוּ יוֹדֵעַ לְשֹׂאֵל.

האירוע המרכזי בהגדה הוא הניסיון להעביר לילדים שלנו את הסיפור הגדול. אנו יודעים שאנו חוליה בשרשרת הדורות, משתדלים להיות ראויים לתפקיד שהועבר אלינו ומנסים למלא אותו ולהעביר אותו הלאה. אנו מספרים סיפור עצום, שלא תמיד קל להבין את ערכו הגדול או להזדהות עם ערכיו היסודיים והנחות המוצא. לא תמיד הוא נשמע מתגמל או מספק - "הדרך ארוכה היא ורבה", וסיפורו של עם ישראל מהלך שנים ארוכות "בארץ לא זרועה".

האם נצליח לספר את הסיפור באופן מלהיב ומחייב? האם אנו מזדהים עם הסיפור בלילה הזה? ומתוך הקריאה בתיאור ההגדה - כיצד נצליח לספר בלפחות ארבעה אופנים ודגשים שונים, לכל בן על פי סגולתו ואופיו? מה עוד שאנו בעצמנו עסוקים עדיין, תוך כדי מערכה צבאית ארוכה כל כך, בלהתחבר ולהרגיש את הסיפור כחלק עמוק ושייך לחיינו...

אולי משום כך בליל הסדר אנו חייבים את הילדים שלנו איתנו. הם לא רק היעד למסרים מהסיפור אלא גם העוגן שלו. בזכותם אנחנו מצליחים לחזור לרגע ולהיות גם הילדים של ההורים שלנו. לשוב לכמה רגעים לסיפור ששמעתי לראשונה, לנסות לדייק את הרגע שהוא נפגש איתי באמת, ולתמלל את חוויית הקבלה מצידי, על מנת להצליח להיות מהצד המעניק הפעם.

סוגי הבנים השונים, יחד עם העולמות והשאלות שהם מביאים, אולי מדייקים עבורנו גם את תפקיד ההורה המספר. עלילת הסיפור שלנו איננה מדברת רק בשפה אחת או לתודעה אחת. מניפה אינסופית של תמונות, מילים ואירועים - היא החיים עצמם. גם בליל הסדר איננו עסוקים בשכתוב של חיים לטקסט אלא ההפך - מתעקשים על סיפור חי ועירני, מורכב ומגוון.

הרבה דיברו על דור הלוחמים של השנתיים האחרונות, על עוז רוח ועדינות נפשו. דור, כך מסתבר, שהקשיב והפנים הרבה חלקים מהסיפור העברי והישראלי שלנו. מעבר למסכים, הסחות הדעת וקשיי הקשב והריכוז מסתרות עיניים בוחנות ועירניות לכל צעד ואות. הילדים שלנו מתבוננים בנו תמיד. אולי הם שמו לב שלא הצלחנו לספר את הסיפור בלילה הזה באופן הטוב והרהוט ביותר... אך הם ראו כמה ניסינו, וראו בגדי צבא תלויים על החבל, ואת הכאב החורש על פנינו בכל "הותר לפרסום", ואת האגרוף המתהדק בגאוה מכל הודעה, על עוד המצאה ישראלית שנמכרת במיליארדים. אנו חיים בעוצמה, נוכחים בסיפור שלנו. מעבירים לילדים שלנו סיפור של עם שלם.

אפשרות לשיח

המראה של ארבעת הבנים

סוגי הבנים השונים מדייקים עבורנו את תפקיד המספר: אם הייתם צריכים להסתכל על עצמכם בשנתיים האחרונות - מול האסון, המלחמה והניצחונות - איזה "בן" הייתם הכי הרבה? האם הייתם החכם שמחפש הסברים? או התם שפשוט המום מהמציאות? או אולי זה שאינו יודע לשאול מרוב עומס רגשי?

ארבעה בנים - עם אחד

ההגדה מדגישה שיש ארבעה בנים שונים, אך כולם יושבים סביב אותו שולחן: איך מבצע "שאגת הארי" והאתגרים מול איראן חידדו אצלנו את ההבנה שגם כשאנחנו שואלים שאלות שונות, או אפילו מתווכחים, אנחנו חלק מאותו "סיפור עצום"? האם הגיון הזה הוא חולשה או מקור הכוח שלנו?

בין ה"גנאי" ל"שבח" הלאומי

הכאב של "הותר לפרסום" לצד הגאוה בהמצאות הישראליות ובניצחונות. גם ביציאת מצרים הדרך הייתה "בארץ לא זרועה". איך אנחנו יכולים לספר את הסיפור הלאומי שלנו לבני הנוער בצורה שתיתן מקום לכאב הנורא, אך לא תכבה את ה"אגרוף" המתהדק בגאוה?

פעילות

שמע ישראל

בכר/י אדם אחד שמסב אתכם הערב סביב השולחן וספרו משהו ששמעתם ממנו.

בכר/י שני בנים מההגדה וספר/י סיפור שקרה לך. ספר/י אותו פעמיים, ובכל פעם הסיפור יסופר מנקודת מבט של אחד משני הבנים שבחרת (למשל, הסיפור יסופר פעם אחת מנקודת מבטו של התם, ובפעם השנייה מנקודת מבטו של הרשע).



וְהָיָה פִּי יִשְׁאָלְךָ בֶּנְךָ מָחָר לֵאמֹר: מַה זֹּאת? 4

ליל הסדר וסיפור ההגדה נפתחים בשאלות וקושיות. אנו מעוררים את הילדים לשאול שאלות, ואפילו אדם שנמצא לבדו בליל החג והוא חכם ונבון, עדיין עליו לפתוח את סדר ההגדה בשאלה.

יש להודות על האמת, שאילת השאלות של הילדים מעוררת לעיתים שאלות גדולות לעצמנו. מה משמעותו של ליל הסדר עבורי? האם אצליח לספר ולערוך סדר רלוונטי עבור משפחתי? וחיינו, האם הם מלאים ממה שאנו באמת רוצים? השאלות עולות בלב ללא הזמנה. מציפות לעיתים תסכול עמוק או קולות של פחד ומבוכה. לא פעם העדפנו לענות תשובות ולדבר בסימני קריאה, שאלות נתפסות אולי כסימן לבלבול או חולשה אידיאולוגית. רבים מדברים בשנתיים האחרונות על הקונספציה השגויה, אך כמה באמת העזו לשאול על הקונספציה שלהם שאלות נוקבות ולהשתנות בעקבות כך?

רוח החירות הנושבת בלילה הזה חושפת בנו כוח חדש: כוח לשאול שאלות. השאלות של ליל הסדר אינן מבקשות תשובה, הן מעוררות להקשבה. שאלה כנה פותחת עבורנו שער אל הלא נודע. אין בסופה תשובה מתוכננת או הרצאה כתובה מראש. החירות איננה רק בסקרנות האינטלקטואלית שהשאלה מעוררת, אלא, ואולי אף יותר, בהסכמה לעמוד מול הנעלם והתהום ללא מילים. במובן פנימי יותר, השאלה מזמינה בנו עמידה מול הא-לוהים. ממש כמו הבן התם, שאלנו בלב נשבר ובאימה "מה זאת?" בבוקר השביעי באוקטובר, כאשר חומות ותובנות קרסו סביבנו. בתוך חוסר האונים הגדול, גם כוח ותבונה לשאלה מפורשת ומורכבת לא מצאנו בעצמנו... ושאלנו גם "מה זאת?" בהתרגשות ובהודיה בניסי "עם כלביא" ו"שאגת הארי" כאשר ההישגים הכבירים עלו על כל דמיון... לרוב לא קבלנו מענה, אך ניתן להרגיש: משהו גדול מתרחב גם בזכותנו הפנימית, אנו נפגשים עם חלקים חדשים בתוכנו.

ועדיין שאלות מנקרות. לא מניחות. עוד מערכה ועוד מערכה, לשם מה כל זה? היעמוד לנו כוחנו? האם נהיה ראויים למחיר הנורא שסביבנו? אנו נדרשים לצאת מגדר המובן מאלינו ולא לקבל הנחות מוקדמות. אנו מעיזים לשאול ולחפש פשר חדש! גם בליל הסדר הקרוב נשאל: מה זאת?

חכמי המדרש דייקו בלשון הפסוק: "פִּי יִשְׁאָלְךָ בֶּנְךָ מָחָר" - יש מחיר עכשיו, ויש מחיר לאחר זמן". ישנם כמה סוגי "מחר" בחיינו. ישנו מחיר כפשוטו, וישנו, כמו כוונת התורה כאן, מחיר של "לאחר זמן". שאלה טובה מציבה אותנו במחר שבלא נודע ובלא מתוכנן, ובשנים האחרונות אנו מכירים חוויה זאת מקרוב. בליל הסדר אנו מצטרפים אל המחיר בשאלות הילדים שלנו ומתפללים ביחד תפילת הדרך.

הלילה הזה יוצאים ממצרים.

אפשרות לשיח

ה"מה זאת" האישי שלי

השאלה "מה זאת?" היא שאלה שנשאלת גם מתוך כאב עמוק וגם מתוך הודיה על הישגים כבירים, כמו במבצע "שאגת הארי". כשאתם מסתכלים על השנתיים האחרונות, איזה רגע של "מה זאת?" היה הכי משמעותי עבורכם? האם זה היה רגע של תהום וחוסר אונים, או רגע של פלא ועוצמה? מה גיליתם על עצמכם באותו רגע?

חירות השאלה מול האויב

שיטת פרעה הייתה דיכוי החלומות והמחשבה החופשית. איך היכולת שלנו כחברה ישראלית לשאול שאלות קשות על עצמנו - גם תוך כדי לחימה - הופכת אותנו לבני חורין יותר מאויבינו, שפועלים מתוך פקודות עיוורות ואידיאולוגיה קשיחה?

המחיר והמשמעות

"היעמוד לנו כוחנו? האם נהיה ראויים למחיר הנורא?". אלו שאלות כואבות שמופיעות בקטע. איך לדעתכם סיפור יציאת מצרים, שגם בו הדרך לחירות עברה במדבר ובקשיים, יכול לעזור לנו למצוא "פשר חדש" ומשמעות למחיר הכבד ששילמנו ועודנו משלמים?

פעילות

סימן שאלה

כל אחד מהמסובים מפנה מילית שאלה לאדם היושב לימינו. מה? למה? מתי? מניין? איפה? כמה? איך? רק מילית, תחילת שאלה בלבד. והאדם שלימינו צריך להרכיב שאלה שמתחילה במילית שהופנתה אליו. ואז לענות על שאלה זו.



וַנְצַעֲקָ אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קִלְנוּ וַיֵּרָא אֶת עַנְיָנוּ וְאֶת עַמְלָנוּ וְאֶת לַחֲצֵנוּ.

אפשרות לשיח

מחיה פצועה לרוח איתנה

השוואה בין הצעקה לפריצת הכאב של "חיה פצועה": לעיתים דווקא מהמקום הכי פגיע שלנו צומח כוח לא צפוי. האם אתם מרגישים שגילויי הפגיעות והפחד שלכם בשנה האחרונה הפכו אתכם לאנשים אמיצים יותר? איך הפגיעות הפכה אצלכם למקור של עוצמה?

קריסת ה"גדר הבלתי עבירה"

קריסת הקונספציות והחומות בתוכנו: כשאתם מסתכלים על החברה הישראלית היום, איזה "קיר" או מחיצה שהיו בינינו לפני האסון קרסו לטובה? האם הצעקה המשותפת שלנו הצליחה לאחד אותנו בדרך ששום דבר אחר לא יכול היה לעשות?

פעילות

נא לא להיות בשקט

- מה מהאירועים של השנתיים וחצי האחרונות מעורר בך צעקה?
- אירוע בו משהו נשבר בך, משהו שהכאיב לך במיוחד. האם יש אפשרות להפוך את הצעקה הזו לתפילה?
- האם ניתן לנסח את השבר הזה במילים שמתחילות ב"אנא ה'" או "יהי רצון...?"

פסוק זה מקורו ב"מקרא ביכורים", שאותו אומר העולה לרגל, והוא מתמצת את המעבר בהגדה בין ה"גנות" ל"שבח". הצעקה שבפסוק מזכרת גם בפועל לקראת יציאת מצרים, כאשר נגלה ה' למשה בסנה: "וַעֲתָה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶזְאֵלִי".

מה פשרה של הצעקה הזו? ובעיקר, מה קרה לנו שם במצרים שרק לאחר עשרות שנות עבודת פרך והשמדה פורצת זעקה גדולה ומרה שמחוללת שינוי שכזה?

צעקת ישראל נסמכה בתורה למות מלך מצרים (שמות ב, כג), ופרשנים שונים קשרו בין האירועים. אולי האירוע המכונן מתרחש בעצם רגע אחרי, כאשר הומלך מייד מלך חדש על מצרים, מלך אכזר וכבד לב לא פחות מקודמו כפי שנכיר בהמשך. עשרות שנים סבלנו במצרים, אך היתה אולי תקווה בלב - המלך הרשע ימות בסוף. משהו חייב להשתנות לטובה. האפשרות הזו החזיקה איזו אופטימיות קלושה, ישנו אולי איזה חוף מבטחים באופק. אך ברגע האמת גם הסיכוי האחרון קרס, והאי בים מתגלה כפאטה-מורגנה. התקווה שהתעוררה לרגע נשברה שוב, והפעם כך נדמה לתמיד, אין סיכוי, והרוע הולך וחונק את הצוואר. זה רגע הצעקה הגדולה ביותר, חוסר אונים ויאוש גמור מכל תוכנית, ובמובן עמוק יותר - חוסר אונים מול הכשלון אפילו לדמיין איך נצא מכאן.

היינו שם ברגע הזה, במצרים ובעוטף, ברגע בו הצעקה שכולה אימה ופחד גדול השתחררה מבית החזה. הכאב פרץ מעימנו כמו מחיה פצועה. הגדר "הבלתי עבירה" קרסה בתוך כולנו, ומציאות בלהות עקפה כל סיוט שאפילו לא העזנו לדמיין. פגשנו בשביעי לאוקטובר חוסר אונים לאומי, ומתוכו נשמעה צעקה נוראה - "וַנְצַעֲקָ אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע ה'".

מהתורה למדנו איך רגע השבירה העמוק ביותר יכול להתחיל תהליך לידה ויציאה מן המצר. בעיקר משום שזוהי לא רק צעקת תפילה ששמע ה', אלא גם צעקה המופנת פנימה, עבורנו, עבור תשוקת החיים שעדיין פועמת בנו. ברגעים האפלים ביותר שלנו כאומה עצמאית גילינו כמה אנחנו רוצים לחיות. ואכן, מאז שהצעקה פרצה מעומק ליבנו השבור, אנו מוכיחים זאת לעצמנו ולעולם כולו שוב ושוב: לא נותר על עמלנו ועל מדינתנו. ויתרה מכך: מתוך עומק תשוקת חיים מתנגנת בשורת מוסר ושלוש עולמים.



אפשרות לשיח

ה"כריך" של חיי

הלל הזקן לימד אותנו לכרוך את המצה, המסמלת את הגאולה, ואת המרור, המבטא את הקושי, לביס אחד. כשאתם מסתכלים על השנה האחרונה שלכם, מהו ה"כריך" האישי שלכם? איזה רגע של שמחה גדולה היה כרוך אצלכם בכאב, ואיך היכולת להחזיק את שניהם יחד עזרה לכם לצמוח, ממש כמו שבני ישראל צמחו מתוך הקושי במצרים?

"לברך על הרעה" כגבורה לאומית

אנחנו רואים לוחמים שיוצאים מהלוויה לחתונה - מציאות שבה המצה והמרור נאכלים בביס אחד ממש. חכמים ציוו אותנו לברך על הרעה כשם שמברכים על הטובה. מה זה אומר עלינו כחברה שאנחנו לא מחכים שהכאב ייגמר כדי לבנות ולשמוח, אלא "כורכים" אותם יחד בנחישות? איך הרוח הזו, שצמחה מתוך הקושי במצרים, עוזרת לנו להמשיך להאמין ב"שבח" של מדינת ישראל גם בתוך חוסר הוודאות המתיש של המלחמה?

פעילות

על המר והמתוק

● ספרי למסובים שני סיפורים שקרו לך - אחד טוב ואחד לא טוב, אבל רק אחד משני הסיפורים הוא סיפור שהתרחש באמת. על המסובים לנחש איזה משני הסיפורים הוא אמיתי - הסיפור המתוק או הסיפור המר.

● ספרי סיפור מר שקרה לך, ובחרי מישהו או מישהי מהמסובים שימצא את הצד המתוק בסיפור שלך.

פן עֲשֵׂה הַלֵּל בְּזִמְנֵי שְׂפִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָיִים: הָיָה פּוֹרֵךְ פֶּסַח מִצָּה וּמְרֹר וְאוֹכֵל בַּיַּחַד.

6

על הדבש ועל העוקץ, זהו סיפור חיינו - בשעה שחיילנו מעצבים מציאות חדשה בניסי ניסים, אנו מוצאים את עצמנו רצים בתשישות למקלט שוב ושוב. חברים לוחמים יוצאים מהלחימה בעזה להלוויה של חבר שנפל בלילה, ומשם ממשיכים לשמח בחתונתו של מפקדם שמתחתן בחתונה מצומצמת בגינת בית הוריו. כבר אכלנו מצה ומרור, כבר התחלנו בגנות וסיימנו בשבח.

הלל איננו מסתפק בסיפור ובנתינת מקום לכל חלקי הרגשות והנפש. הוא מבקש מאיתנו את היחד השלם, הבר־זמני. אנו נדרשים על פי הלל לכרוך את הרע והטוב באכילה אחת. כך ציוו אותנו חכמים: "חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה". לא התבקשנו להדחיק את הכאב והצער, אלא למצוא בעצמנו מלאות נפשית ורגשית להחזיק את הרעה והטובה כאחד. כשאמונת הייחוד והאחד בוערת בלב, גם המציאויות השונות וההפוכות ביותר חוברות זו לזו. המצה והמרור הכורכים יחד מסמנים את הרגע שבו אנו מתעלים מעל הסיפור הכרונולוגי ומעזיזים לספר סיפור חדש. לעומת "סיפור הרצף" אנו בוחרים ב"סיפור העומק", ומחברים זרמי תודעה שונים והפוכים לכדי תמונה אחת. מרירות השיעבוד יחד עם מתיקות המצה נהפכים בפינו לטעם חדש.

כולנו חווים בשנתיים וחצי האחרונות את תודעת ה"בו־זמניות" הזו, ואת המלאות של הרגשות המנוגדים המתקיימים בנו כאחד. ב"עין במר בוכה ולב שמח" וכמצוות הלל הזקן, אנו כותבים בלילה הזה ספר חדש של חירות. במובן עמוק, מעשה הכורך של הלל מסמן אולי את הרגע החירותי והרדיקאלי ביותר בליל הסדר: יש לגשת ולכרוך זה בזה את סמל השעבוד ואת סמל הגאולה.

